

ȘTIINȚE SOCIO-UMANISTICE ȘI CULTUROLOGIE SOCIO-HUMANISTIC SCIENCES AND CULTUROLOGY

CULTURA CA INSTRUMENT DE CONSOLIDARE A IDENTITĂȚII EUROPENE¹

CULTURE AS A TOOL FOR STRENGTHENING EUROPEAN IDENTITY

LUDMILA LAZAREV²,

doctor în istorie, conferențiar universitar,
Academia de Muzică, Teatru și Arte Plastice

<https://orcid.org/0000-0002-4394-690X>

CZU 008(478:4)

316.4.063.3(4):008

DOI <https://doi.org/10.55383/amtap.2023.1.15>

Rolul culturii în procesul de europenizare și de susținere a formării unei identități europene, a unei societăți coezive a fost pus în valoare de instituțiile europene începând cu anii 2000. Astăzi politicile culturale ale UE urmăresc utilizarea culturii drept sursă de soft power pentru a crește gradul de conștientizare a identității europene.

Prin proiectele pe care le susține, Noua agendă europeană pentru cultură, programul Europa Creativă contribuie la consolidarea identității europene, oferind sprijin pentru sectoarele culturale și creative în acord cu prioritățile Comisiei Europene pentru o Europă mai verde, mai digitală și mai rezilientă pentru democrația europeană și promovarea modului de viață european. Obiectivul integrării europene a Republicii Moldova presupune susținerea și implementarea politicilor culturale europene ca element important de consolidare și coeziune socială pentru dezvoltarea sentimentului de apartenență la identitatea europeană.

Cuvinte-cheie: identitate europeană, cultură, soft power, politici culturale, programul Europa Creativă

The role of culture in the process of Europeanization and supporting the formation of a European identity and a cohesive society has been emphasized by the European institutions since the 2000s. Today, the cultural policies of the EU aim to use culture as a source of soft power to enhance the degree of awareness of the European identity.

The New European agenda for culture, the Creative Europe program, through the projects it assists, contributes to strengthening the European identity, providing support for the cultural and creative sectors in line with the priorities of the European Commission for a greener, more digital and more resilient Europe, for European democracy and the promotion of the European way of life. The objective of the European integration of the Republic of Moldova implies the support and implementation of the European cultural policies as a crucial element of strengthening social cohesion for the development of the sense of belonging to the European identity.

Keywords: European identity, culture, soft power, cultural policies, Creative Europe

1 Articolul a fost elaborat în cadrul proiectului 101085561 — TEIDCIPEI — ERASMUS-JMO-2022-HEI-TCH-RSCH *The European identity development through culture in the process of European integration* „Finanțat de Uniunea Europeană. Punctele de vedere și opiniile exprimate aparțin, însă, exclusiv autorului (autorilor) și nu reflectă neapărat punctele de vedere și opiniile Uniunii Europene sau ale Agenției Executive Europene pentru Educație și Cultură (EACEA). Nici Uniunea Europeană și nici EACEA nu pot fi considerate răspunzătoare pentru acestea.”

2 E-mail: ludmila.lazarev@amtap.md

„Chiar înainte ca Europa să fie unită la un nivel economic sau să fie concepută la nivelul intereselor economice și al comerțului, cultura era elementul care unea toate țările Europei. Artele, literatura, muzica sunt liantul Europei”.
(Dario Fo)

Introducere

Necesitatea consolidării identității europene este astăzi o problemă majoră cu care se confruntă Uniunea Europeană și statele care își văd viitorul în Europa unită. Tocmai actualul context economic, social și politic dificil, marcat de neînțelegeri, care îndeamnă cercetătorii să caute soluții pentru ieșirea din criză, ne-a motivat să analizăm potențialul culturii în procesul de consolidare a identității europene. Natura complexă a culturii și a identității europene a fost abordată din diverse perspective de mai multe discipline științifice, precum istoria, sociologia, științele politice etc. Cercetările recente arată că nu se poate vorbi de o legitimitate reală, durabilă a proiectului european fără o identitate complementară [1 p. 110-111].

Un proiect european trainic, care să se bucure de susținerea cetățenilor, are nevoie de existența unui atașament față de un viitor comun sau a unui sentiment de afiliere la comunitatea europeană. În acest sens, rolul culturii în procesul de europenizare și de susținere a formării unei identități europene, a unei societăți coezive a fost pus în valoare de instituțiile europene [2].

În cadrul obiectivelor civice și sociale fundamentale în Europa, cultura și artele ocupă o poziție centrală. Ele penetrează valorile susținute: democrația, libertatea, toleranța, respectul față de diversitate, încrederea într-un proiect comun de conviețuire, remediarea erorilor istoriei etc.

Cultura și identitatea europeană

Într-o accepțiune unanimă, asumată în raportul conferinței UNESCO din 1982 privind politicile culturale, cultura reprezintă „întregul complex de elemente distinctive spirituale, materiale, intelectuale și emoționale ce caracterizează o societate sau un grup social. Cultura include nu numai artele și literatura, ci și moduri de viață, drepturile fundamentale ale omului, sistemele de valori, tradiții și credințe” [3 p. 41]. Pentru a fundamenta o viziune nouă, pluralistă asupra culturii asumarea unei definiții largi este o opțiune de politică culturală întâlnită în multe țări europene, fie din perspectiva universalității, fie a diversității culturale.

Niciunul dintre actele fondatoare ale Uniunii Europene nu propune o definiție precisă și limitativă a culturii, dând astfel libertate statelor membre să o formuleze în funcție de sensibilitățile lor naționale, locale și individuale. Cadrul strategic privind politica culturală a Uniunii Europene oferă o definiție flexibilă a sectoarelor culturale și creative: „Sectoare culturale și creative înseamnă toate sectoarele ale căror activități se bazează pe valori culturale și/sau expresii artistice și alte expresii creative, indiferent dacă aceste activități sunt orientate spre piață sau ne-piață, indiferent de tipul de structură care le desfășoară și indiferent de cum este finanțată acea structură. Aceste activități includ dezvoltarea, crearea, producția, diseminarea și conservarea bunurilor și serviciilor care întruchiează expresii culturale, artistice sau alte expresii creative, precum și funcții conexe, cum ar fi educația sau managementul. Sectoarele culturale și creative includ, printre altele, arhitectură, arhive, biblioteci și muzee, meșteșuguri artistice, audiovizual (inclusiv, film, televiziune, jocuri video și multimedia), patrimoniu cultural material și imaterial, design, festivaluri, muzică, literatură, artele spectacolului, edituri, radio și arte vizuale” [4].

Continental european se caracterizează printr-o pluralitate a culturilor, care a fost, în trecut, cauza tensiunilor și a conflictelor, iar astăzi reprezintă un potențial valoros pentru o dezvoltare teritorială durabilă. Pe parcursul secolelor spațiile culturale s-au influențat reciproc și s-au îmbogățit, oferind, în rezultat, o moștenire culturală comună. Cercetările privind cultura europeană constată caracterul ei dinamic, în schimbare și cu o cerere constantă de adaptare la noile provocări. Cultura europeană este

încorporată într-un context socio-istoric unic, în care diversele culturi au împărtășit un spațiu geografic limitat, culturi care caută echilibrul dintre individualism și preocuparea pentru ceilalți, dintre credința în prosperitate economică și solidaritate.

Există o legătură intrinsecă dintre cultură și identitate, deoarece cultura unei societăți poate influența modul în care oamenii își definesc identitatea. Identitatea culturală este un univers simbolic în orizontul căruia oamenii trăiesc în comun; este un sistem de credințe și coduri, care explică solidaritatea dintre membrii unei societăți, precum și voința acestora de a trăi în comun [5 p. 240]. Ea este strâns legată de capacitatea de a se asocia și a experimenta apartenența la un grup, fundamentată pe trăsăturile culturale împărtășite.

Identitatea europeană este o construcție în proces de definire, constând în apartenența la spațiul geografic european, cu precădere într-un sentiment de afiliere la Uniunea Europeană. Văzută prin prisma identităților multiple, identificarea cu Uniunea Europeană urmează celei naționale, aflându-se într-un raport de complementaritate și dobândind o importanță mai mică sau mai mare în funcție de context și de caracteristici individuale. Este de menționat și faptul că, în ceea ce privește identitatea europeană, este vorba, de fapt, de niște trăsături ale unei civilizații specifice, clădite în timp, de un patrimoniu cultural care se exprimă prin intermediul unor referințe comune la antichitatea clasică greco-romană, la creștinătatea medievală sau la „Europa Luminilor”, cu tot ceea ce aceste referințe poartă în ele ca valori, îndeosebi în termeni de drepturi civice. Identitatea europeană și conștiința europeană sunt fondate pe adeziunea la același sistem de valori, contopind, într-o perspectivă transnațională, democrația, drepturile omului și preocupările sociale, conturându-se în profunzime un „europenism” cu o pronunțată idee a unității europene în ansamblu și a unității în diversitate.

Primul document asupra identității europene a fost adoptat în 1973, iar conceptul de identitate europeană a fost introdus în circuit abia în 1992 de Tratatul de la Maastricht.

Diversitatea culturală a Europei

Continental european bogat în istorie și diversitate, găzduiește o plajă variată de culturi care au evoluat și s-au interconectat de-a lungul secolelor. Această diversitate culturală este rezultatul influențelor complexe și interacțiunilor dintre diferitele comunități europene. În prezent, analiza diferențelor culturale dintre țările europene și înțelegerea evoluției culturii în Europa reprezintă o sarcină esențială pentru a contura pe deplin peisajul cultural al continentului.

Europa se remarcă prin diversitatea sa culturală, reflectată în limbaj, obiceiuri, tradiții, artă, arhitectură etc. Diferențele culturale dintre țările europene sunt adânc ancorate în istorie și geografie. De exemplu, diferențele dintre cultura mediteraneană și cea nordică reflectă climatul, resursele naturale și istoria specifică fiecărei regiuni. Analiza detaliată a acestor diferențe oferă o perspectivă asupra bogăției culturale și a identității unice a fiecărei națiuni.

Evoluția culturii în Europa este un proces dinamic, marcat de schimburi continue de idei, tehnologii și influențe artistice. Migrările populației, invaziile, comerțul și schimburile culturale au jucat un rol esențial în modelarea identităților culturale europene. De exemplu, perioada Renașterii a reprezentat o revitalizare culturală care a schimbat în mod semnificativ întregul continent, cu idei și inovații ce s-au răspândit rapid între diverse regiuni. Influențele reciproce ale culturii în Europa sunt evidențiate în patrimoniul comun, care reflectă contribuțiile multiple și intersectările culturale. Limbajul artistic, miturile și tradițiile au fost adesea împrumutate și reinterpretate de-a lungul granițelor, creând un mozaic cultural fascinant și complex.

Diversitatea culturală în Europa reprezintă un pilon esențial al identității continentului. Analiza diferențelor culturale și înțelegerea evoluției reciproce a culturii aduc la lumină bogăția și complexitatea patrimoniului cultural european. Această diversitate definește nu doar fiecare țară în parte, ci contribuie la formarea unei identități europene comune, solidificate de interacțiunile istorice și culturale complexe care au avut loc de-a lungul secolelor.

Uniunea Europeană și politicile culturale

Uniunea Europeană are la bază principii economice și politice, iar relația sa cu sfera culturală a fost întotdeauna complexă. Inițial, cultura nu a fost percepută ca o ramură importantă în elaborarea politicilor, iar problemelor culturale nu li se acorda atenția cuvenită. UNESCO definește politica culturală ca pe „o totalitate de acțiuni conștiente și deliberate, intervenții sau neintervenții orientate spre realizarea unor scopuri culturale prin utilizarea optimă a tuturor resurselor materiale și umane de care dispune societatea în timpul dat” [6 p. 8]. Politica culturală reflectă valorile și prioritățile specifice ale unei societăți într-un anumit moment istoric. Încă de la începuturile Uniunii Europene politica culturală a fost strâns legată de construirea identității europene. Prin apelul la rădăcinile comune, identitatea și valorile, precum democrația, egalitatea, statul de drept și drepturile omului, UE a căutat să promoveze integrarea și coeziunea, mai ales în fața provocărilor cu care s-a confruntat.

Din anii 1970 până la începutul anilor 1990, acțiunea culturală în UE a fost dezvoltată în funcție de competențele fiecărui stat membru. Abia după semnarea Tratatului de la Maastricht din 1992, cultura a fost încorporată ca domeniu de acțiune a politicii europene. Prin articolul 128(1), Tratatul a afirmat că Uniunea Europeană va contribui la „înflorirea culturilor statelor membre, respectând diversitatea lor națională și regională și punând în evidență moștenirea culturală comună” [7].

Mai târziu, Tratatul de la Lisabona din 2007 conferă o importanță semnificativă culturii. În preambulul Tratatului privind Uniunea Europeană (TUE) se face o referire explicită la inspirația „din moștenirea culturală, religioasă și umanistă a Europei”. Unul dintre obiectivele-cheie ale Uniunii Europene enunțat în tratat este respectarea „bogăției diversității sale culturale și lingvistice” și monitorizarea „conservării și dezvoltării patrimoniului cultural european” (conform articolului 3 din TUE) [8]. Tratatul de la Lisabona a inclus, pentru prima dată, un articol explicit despre cultură: articolul 167, în care erau precizate toate aspectele culturale de luat în considerare. Astfel, cultura a devenit un domeniu de politică pe care Uniunea Europeană trebuie să îl sprijine și să completeze acțiunile statelor membre. În cele din urmă, a fost înființat un spațiu cultural european și se va căuta cooperarea între statele membre pentru promovarea culturii lor și pentru consolidarea identității europene.

În cadrul Uniunii Europene cultura a evoluat într-un instrument semnificativ de „soft power”, care are un rol primordial în promovarea valorilor comune și construirea unei imagini pozitive a UE pe plan global. *Soft power* reprezintă abilitatea de a obține rezultatele dorite prin intermediul participării voluntare, simpatiei și atractivității. Această capacitate izvorăște din atractivitatea culturii, a valorilor politice și a practicilor diplomatice [9]. Cultura joacă un rol important în construcția conceptului de soft power, deoarece atracția este consolidată prin diversitatea modurilor de viață, reprezentări estetice și patrimoniu cultural.

Uniunea Europeană, cu cele 27 de state membre și cu o diversitate culturală impresionantă, a recunoscut rolul culturii, care reprezintă unul dintre cele mai valoroase active ale sale. Promovarea și protejarea diversității culturale a devenit un element esențial al identității europene. Această diversitate este percepută ca o sursă de bogăție și creativitate. Cultura a devenit un instrument de „soft power” esențial în arsenalul Uniunii Europene, furnizând o platformă pentru promovarea diversității, a dialogului intercultural și a valorilor comune pentru a crește sentimentul de apartenență la civilizația europeană.

În prezent există un angajament clar la nivelul UE de a integra cultura în toate domeniile de politici, cu un accent deosebit pe protecția patrimoniului cultural și pe diversitatea culturală. Cultura este percepută ca un element de identitate, care oferă un sentiment de apartenență, ca o modalitate de exprimare a valorilor, dar și ca o activitate economică prin intermediul sectoarelor culturale și creative. În contextul politicii UE, aceasta cuprinde patrimoniul cultural, cum ar fi: operele de artă – picturi, sculpturi, arhitectură, arhive, siturile culturale și de patrimoniu; artele scenice tradiționale – muzica, teatrul, baletul sau opera; tradițiile, creațiile, arta contemporană și

SCC, care cuprind o gamă largă de sectoare, de la editare, media audiovizuală și jocuri video la design și modă [10].

Acțiunile Uniunii Europene în domeniul culturii completează politica culturală a statelor membre în diverse domenii – protejarea patrimoniului cultural european, cooperarea dintre instituțiile culturale din diferite țări și promovarea mobilității persoanelor care lucrează în domenii creative și include programe, inițiative, proiecte etc. Inițiativele Uniunii Europene în sfera culturală aduc o contribuție directă la toate aspectele identității europene, în concordanță cu orientarea strategică a principalelor documente de referință: Noua agendă europeană pentru cultură, Cadrul european de acțiune privind patrimoniul cultural etc.

Nouă agendă europeană pentru cultură, adoptată în 2018 de Comisia Europeană, care succede agendei din 2007, continuă să furnizeze cadrul strategic pentru acțiunea UE în sectorul cultural. Unul dintre obiectivele strategice ale agendei constă în valorificarea potențialului culturii în scopul promovării coeziunii sociale și a bunăstării. Agenda stabilește metode de lucru mai bune cu statele membre, cu societatea civilă și cu partenerii internaționali și este pusă în aplicare prin intermediul unor planuri de lucru în domeniul culturii. Totodată, agenda are scopul de a consolida cooperarea dintre cultură și educație, precum și relațiile cu alte domenii, pentru ca sectorul să poată face față provocărilor și, în același timp, să profite de noile oportunități. „Protejarea și promovarea patrimoniului cultural european ca resursă comună pentru a-i sensibiliza pe cetățeni cu privire la istoria și la valorile noastre comune și pentru a consolida sentimentul unei identități europene comune” devine o prioritate a Noii agende europene pentru cultură [11 art. 4.1].

Cercetătorul englez Cris Shore, autorul unor studii de pionierat despre politica culturală a UE, consideră că această politică constituie o instrumentalizare a culturii menită să creeze cetățeni europeni, într-un „proiect de inginerie socială care amintește incomod de alte ideologii moderniste eșuate ale secolului XX” [12 p. 21]. Această descriere supraestimează în mare măsură dimensiunea etatistă a politicii culturale a UE și nu ia în considerare mijloacele sale limitate și marea eterogenitate a actorilor implicați. Mai mult, actorii implicați – Comisia Europeană, Consiliul European, Parlamentul European, precum și reprezentanții statelor membre – nu urmăresc întotdeauna aceleași obiective, dar toți au contribuit, la un moment dat, la conturarea unui discurs în cadrul UE care reunește cultura europeană, valorile europene și identitatea europeană.

Dezvoltarea identității europene prin programe și proiecte culturale

De-a lungul anilor, UE a dezvoltat și consolidat politica sa culturală, extinzându-se la programe precum „Europa Creativă” și „Erasmus+”, care au o acoperire mai largă și includ componente culturale semnificative. Este important să menționăm că evoluția acestor programe și inițiative a avut loc pe măsură ce Uniunea Europeană și-a extins competențele și și-a aprofundat integrarea sa.

Programele culturale au un rol-cheie în agenda UE de construire a identității. Ele sunt folosite ca un instrument de integrare pentru a defini UE și sensul ei de comunitate și pentru a aduce cetățenii mai aproape de ea. Scopul promovării unei culturi europene comune este reflectat în documentele Uniunii Europene, iar accentuarea identității europene este un element esențial al integrării. „Caleidoscop”, „Ariane”, „Rafael”, „Cultura 2000” și „Cultură” sunt denumiri pe care le-au primit programele culturale începând cu anul 1996, ale căror obiective au fost promovarea schimburilor culturale, a mobilității artiștilor și crearea rețelelor pe termen lung. Primele trei programe au funcționat până în 1999 și s-au concentrat pe artele performante și aplicate, literatură și patrimoniu cultural. Ele „au evidențiat ideea Europei ca comunitate culturală” și au folosit cultura ca element de bază în consolidarea identității europene. Bugetul investit a fost de 167 milioane de euro, având în vedere că cultura era un „domeniu comun poporului european” și urmărea promovarea dialogului intercultural și recunoașterea culturii ca factor economic, precum și o „sursă de dezvoltare socio-economică”. Odată cu programul „Cultura 2000” (2000-2006), cultura a devenit un element crucial

al integrării europene, precum și un factor economic și unul de integrare socială. „Cultura 2000” și „Cultura” (2007-2013) au susținut activitățile culturale din UE pentru a continua construirea identității și integrarea în UE, precum și pentru a contribui la dialogul intercultural.

„Europa Creativă” este un program al Uniunii Europene dedicat, în mod special, sprijinirii culturii, care a fost lansat pentru prima dată în 2014 pentru o perioadă de șapte ani și urmărirea suportului pentru un șir de sectoare culturale și creative, inclusiv arhitectura, patrimoniu cultural, design, literatura, muzica, și artele performante. Acesta a reunit mai multe programe anterioare ale UE sub o singură umbrelă: programele „MEDIA” (1991-2013), programul „MEDIA Mundus” (2011-2013) și programele „Cultura” (2000-2013). Având în vedere succesul său, în mai 2021 Parlamentul, Comisia și Consiliul au adoptat al doilea program „Europa Creativă” (2021-2027), căruia i-au dedicat o finanțare de 2,44 miliarde euro, ceea ce reprezintă o creștere de 36% [13]. Printre obiectivele principale ale programului putem menționa protejarea, dezvoltarea și promovarea diversității și a patrimoniului cultural și lingvistic european, care va contribui nemijlocit la dezvoltarea identității europene prin susținerea colaborării artistice transnaționale, programele de mobilitate pentru artiști și profesioniști; acțiunile care vizează patrimoniul cultural etc. Noul program „Europa Creativă”, orientat spre promovarea diversității culturale, va contribui la dezvoltarea artelor și redresarea sectoarelor culturale, susținând eforturile acestora de a deveni mai digitale, mai ecologice, mai rezistente și mai incluzive. Unul dintre obiectivele globale ale programului este protejarea, dezvoltarea și promovarea diversității și a patrimoniului cultural și lingvistic european.

Programul „Europa Creativă” și-a orientat sprijinul acordat sectoarelor culturale și creative în conformitate cu prioritățile politice ale Comisiei Europene, având ca scop să contribuie la consolidarea identității europene prin intermediul culturii. Prioritățile politice, cum ar fi pactul verde european, o Europă pregătită pentru era digitală, o economie în serviciul cetățenilor, o Europă mai puternică pe plan internațional, promovarea modului de viață european, un nou elan pentru democrația europeană, sunt orientate spre consolidarea rolului UE în fața provocărilor lumii contemporane în concordanță cu agenda strategică a Uniunii Europene, promovând valorile fundamentale ale civilizației europene – pacea, stabilitatea, democrația și drepturile omului.

Pactul verde european presupune transformarea UE într-o economie modernă, competitivă și eficientă, din punct de vedere al utilizării resurselor. Artele pot transmite adesea aceste principii ale durabilității într-un mod simplu și mai eficient decât orice discursuri politice. Imaginația creativă a designerilor poate descoperi căi noi pentru a transforma economia circulară într-o realitate. Spre exemplu, proiectul *MaDe (Material Designers)* a desfășurat o serie de activități pentru a încuraja studenții și tinerii designeri să gândească creativ și să dezvolte proiecte pentru noi materiale, folosind deșeurile de materie organică [14].

O economie care funcționează pentru cetățeni – una dintre principalele priorități ale Comisiei Europene – implică angajamentul pentru asigurarea egalității și durabilității în artă. Programul „Europa Creativă” are menirea de a îndeplini un rol-cheie în această direcție, atât prin încurajarea bunelor practici în lumea artelor cât și prin sprijinirea metodelor inovatoare de a aduce artele către un public mai larg. Proiectele *Creative Lenses*, *Musica Femina* sprijină organizații artistice în utilizarea durabilă a resurselor lor, astfel încât să poată continua să creeze oportunități de angajare și să promoveze solidaritatea. *Musica Femina* evidențiază contribuția femeilor compozitoare de-a lungul istoriei [15].

Datorită strategiei digitale a UE, cetățenii vor putea folosi la maximum o nouă generație de tehnologii. Programul „Europa Creativă”, prin abordarea sa incluzivă, încurajează tinerii și oamenii în vârstă din zonele urbane și rurale, prospere sau dezavantajate să exploreze și să utilizeze tehnologiile digitale. Proiectele *Digital Natives*, *Digital stories of small historic towns* sunt un exemplu de asemenea abordări [16; 17].

Promovarea modului de viață european – o altă prioritate-cheie – implică menținerea statutului de drept și combaterea tuturor formelor de discriminare, fie pe criteriile de gen sau etnie, fie pe criteriile de religie sau statut socio-economic. De asemenea, această prioritate presupune punerea în valoare a diversității patrimoniului cultural și lingvistic, incluzând jocurile naționale, tradițiile, festivalurile, arta, muzica și produsele textile tradiționale. Programul „Europa Creativă” evidențiază faptul că, prin explorarea culturii vecinilor, devenim conștienți de legăturile strânse ce definesc modul de viață european. Proiectul *Heritage Hubs*, cu participarea copiilor și adolescenților din 11 școli din trei țări europene, prin realizarea și distribuirea de videoclipuri despre patrimoniul lor, a avut drept scop eliminarea prejudecăților privind propria cultură și descoperirea elementelor comune ale modului de viață european.

Comisia Europeană dorește să consolideze relațiile Europei cu partenerii și vecinii săi apropiați în interesul păcii, securității și stabilității prin dezvoltarea unei Europe mai puternice pe plan internațional. Programul „Europa Creativă” oferă oportunități inovatoare de dezvoltare a acestei priorități prin sprijinul acordat sectorului audiovizual, cultural și creativ. Prin proiectul *World Cinema Fund Europe* a fost consolidată prezența Europei în producția cinematografică globală, între anii 2017-2020 fiind finalizate 110 filme [18].

Consolidarea democrației este esențială pentru viitorul Europei, iar prin programul „Europa Creativă”, Comisia Europeană sprijină artiști, designeri, cinești, muzicieni și oameni de teatru care contribuie la exprimarea acestei priorități importante. *Re-imagine Europe* este un proiect implementat de zece organizații culturale cu scopul de a ajunge la noi audiențe și de a reflecta asupra provocărilor sociale și politice care amenință să separe națiunile europene, cum ar fi naționalismul, schimbările climatice și migrația. Artiștii implicați social folosesc artele digitale și colaborările transnaționale pentru a împărtăși unui public mai larg problemele care pun în pericol democrația europeană. Prin utilizarea tehnologiilor digitale, proiectul încurajează tânăra generație de europeni de a-și modela propriul viitor.

Până în prezent în cadrul programului „Europa Creativă” au fost implementate peste cinci mii de proiecte, care susțin realizarea priorităților-cheie ale Comisiei Europene, cum ar fi pactul verde, incluziunea și echilibrul de gen. Totodată, principiile fundamentale ale civilizației europene – pacea, libertatea, democrația și drepturile omului – constituie nucleul oricărui proiect cultural european.

„Europa Creativă” este primul program din domeniul culturii semnat prin acord bilateral între Republica Moldova și Uniunea Europeană în anul 2015. Organizațiile din domeniul culturii și industriilor creative din Republica Moldova au beneficiat în perioada următoare (2015-2023) de participare în 26 de proiecte, dintre care: trei proiecte – în calitate de partener, iar un proiect – în calitate de beneficiar unic [19]. Asociația OWH TV Studio a obținut prin programul „Europa Creativă” finanțare pentru cea de-a 13-a ediție a Festivalului Internațional de Film Documentar *Cronograf*, care a avut loc în 2016. Acest festival este bine cunoscut în Europa de Sud-Est, dar și la nivel internațional. La concursul de preselectie în 2016 au fost înregistrate peste 600 de filme din peste 50 de țări. Dintre acestea au fost selectate pentru proiecții un total de 94 de filme, dintre care 83 de filme europene. Dimensiunea europeană a festivalului este promovată prin competitivitate durabilă în industria cinematografică, bazată pe valorile culturale și artistice ale societății contemporane. Deși această realizare a fost un succes care i-a inspirat pe mulți actori culturali, totuși, participarea Republicii Moldova la programul „Europa Creativă” nu a fost valorificată pe deplin. Unele studii arată că în Republica Moldova cultura nu este promovată ca factor determinant pentru educația și bunăstarea cetățeanului, pentru dezvoltarea identității europene [20 p. 17]. Societatea, în general, inclusiv mediul de afaceri și autoritățile, nu recunosc în mare măsură potențialul culturii și creativității pentru dezvoltarea socială și economică. Dezvoltarea identității europene devine o activitate importantă pe calea integrării europene a Republicii Moldova, iar sprijinul acordat de UE prin proiecte culturale și educaționale își aduce contribuția în acest proces.

Vom menționa că și programul „Erasmus+” oferă oportunități de dezvoltare culturală prin proiectele *Jean Monnet*, *Capacity Building in Higher Education (CBHE)*, *Erasmus Mundus*, fiind un program de mobilități academice și culturale, care oferă acces la piața de idei din sfera învățământului superior și a culturii europene și universale, asimilând și punând în circulație valori pe care își fundamentează prestigiul. UE susține protejarea și conservarea patrimoniului cultural european, sprijinind inițiative precum „Zilele Europene ale Patrimoniului”, „Anul European al Patrimoniului Cultural” – proiecte de restaurare și valorificare a bunurilor culturale.

Promovarea identității și a cetățeniei europene prin cunoașterea și conștientizarea patrimoniului comun al Europei, prin dezvoltarea conexiunilor culturale și a dialogului în Europa este scopul Acordului Parțial Extins privind Rutele Culturale al Consiliului Europei. Acesta urmărește să modeleze un spațiu cultural comun prin dezvoltarea de trasee culturale, care să promoveze sensibilizarea cu privire la patrimoniu, educație, crearea de rețele, cooperare culturală, dezvoltare teritorială durabilă și coeziune socială, cu un accent deosebit pe teme de importanță simbolică pentru unitatea, istoria, cultura și valorile europene. Republica Moldova a devenit parte a acestui acord din 2023, ceea ce presupune perspective noi de colaborare în domeniul culturii în spațiul european.

Concluzii

A fi european înseamnă a înțelege importanța propriei identități, care depășește cu mult contextul național, întrucât nu se referă la relația dintre cetățean și autoritatea suverană, ci se identifică cu sentimentul de apartenență la o comunitate, cea europeană, unită prin principii și valori umane. Cultura este expresia identității (individuală, de grup, regională, națională etc.) și miza diversității și diferenței, dar și un instrument important al promovării și consolidării valorilor esențiale europene care trebuie asumate și susținute prin abordări și programe proactive.

În opinia publică Uniunea Europeană este adesea percepută ca o entitate politică și economică, însă fără sentimentul unei societăți coezive. Considerăm, că artele și cultura au capacitatea de a crește gradul de coeziune socială, fiind esențiale pentru orice evoluție civilizațională. Ele sunt deosebit de importante pentru dezvoltarea identității europene, reflectă istoria comună și dau sens existenței proiectului european. Totodată, fără politici clare din partea Uniunii Europene de susținere a integrării culturale printr-o abordare sinergică a culturilor, această nouă multinațiune va rămâne expusă în fața atacurilor imprevizibile generate de transformările socio-politice la nivel mondial. Necesitatea de a păstra și promova valoarea intrinsecă a culturii și a expresiei artistice este evidențiată în documentele orientative ale politicii culturale ale Uniunii Europene. Cu toate acestea, cadrul strategic pentru cooperarea și elaborarea politicilor UE în materie de cultură urmează a fi încă consolidat.

Programul „Europa Creativă” lansat de UE reprezintă un cadru important pentru promovarea și sprijinirea sectoarelor culturale și creative. Prin finanțarea proiectelor culturale transnaționale acest program încurajează colaborarea și schimbul de idei între artiști, creatori și profesioniști din domeniul culturii, sunt promovate valorile europene. Astfel, se creează punți de înțelegere culturală și se consolidează reputația UE pe scena internațională. Promovarea culturii este un element esențial în procesul de extindere al UE. Participarea Republicii Moldova la acest program, dar și în cadrul altor inițiative europene, este de o necesitate stringentă în contextul perspectivei de aderare la UE, contribuind la consolidarea relațiilor cu UE și la promovarea valorilor europene.

Este important de a valorifica potențialul culturii și artei în procesul de dezvoltare a identității europene, în pofida faptului că astăzi diferite forțe încearcă să fragmenteze posibilitatea dezvoltării unui puternic sentiment de apartenență la o comunitate europeană unită. Politicile și proiectele culturale europene au menirea de a crea condiții favorabile în construirea unei identități europene unitare și a unui viitor pozitiv pentru Europa.

Referințele bibliografice

1. BRUTER, M. *Citizens of Europe? The Emergence of a Mass European Identity*. Houndmills: Palgrave Macmillan, 2005. ISBN 978-1349516001.
2. *Comunicare a comisiei către parlamentul european, consiliu, comitetul economic și social european și comitetul regiunilor* [online]. Strasbourg, 17 noiem. 2017 [accesat 15 sept. 2023]. Disponibil: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/HTML/?uri=CELEX:52017DC0673>
3. *World conference on cultural policie: final report*, Mexico city, 26 jul.–6 aug.[online]. Paris: Soregraph, 1982 [accesat 25 sept. 2023]. Disponibil: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000052505>
4. Regulation (eu) no 1295/2013 of the european parliament and of the council of 11 December 2013. In: *Official Journal of the European Union* [online]. 2013, 20 dec. [accesat 25 sept. 2023]. Disponibil: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:32013R1295&from=EN#d1e527-221-1>
5. COMENDANT, T., MITRIUC, A. Identitate culturală: delimitări conceptuale. In: *Studiul artelor și culturologie: istorie, teorie, practică*. 2021, nr. 1(38), pp. 237–242. ISSN 2345-1408.
6. *Réflexions préalables sur les politiques culturelles: Round-table Meeting on Cultural Policies*, Monte Carlo, Monaco, 1967. Paris: UNESCO, 1969 [accesat 25 oct. 2023]. Disponibil: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000133392?posInSet=1&queryId=N-EXPLORE-eb8d6cec-2e8b-45bb-96e9-5db8495fa8fa>
7. *Tratatul privind Uniunea Europeană* [online]. [accesat 25 oct. 2023]. Disponibil: https://web.archive.org/web/20061028215534/http://www.ier.ro/Tratate/11992M_Maastricht.pdf
8. Culture [online]. In: *EUR-Lex: An official website of the European Union*. [accesat 20 oct. 2023]. Disponibil: <https://eur-lex.europa.eu/summary/chapter/10.html>
9. NYE, J. *Soft power: the means to success in world politics*. New York: Public Affairs. 2004. ISBN 978-1586483067.
10. PASIKOWSKA-SCHNASS, M. *Promovarea culturii europene: Politicile UE - rezultate pentru cetățeni* [online]. Iun. 2019 [accesat 29 oct. 2023]. Disponibil: https://www.what-europe-does-for-me.eu/data/pdf/focus/focus17_ro.pdf
11. *Comunicare a comisiei către parlamentul european, consiliu, comitetul economic și social european și comitetul regiunilor* [online]. In: *EUR-Lex: Comisia europeană*: [site]. Bruxelles, 22 mai 2018 [accesat 22 oct. 2023]. Disponibil: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=CELEX:52018DC0267>
12. SHORE, C. In uno plures' (?) EU Cultural Policy and the Governance of Europe. Cultural Policy and European Integration, Anthropological Perspective. In: *Cultural Analysis*. 2006, no 5, pp. 7–26. ISSN 1537-7873.
13. Cultura [online]. In: *Parlamentul European: Fișe descriptive despre Uniunea Europeană*: [site]. Oct. 2023 [accesat 19 oct. 2023]. Disponibil: <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/ro/sheet/137/cultura>
14. Material designers project. Related priority: A European green deal: There's no such thing as trash European Commission [online]. In: *Culture and creativity*: [site]. [accesat 25 oct. 2023]. Disponibil: <https://culture.ec.europa.eu/sv/creative-europe/projects/priorities-2019-2024/european-green-deal/material-designers-made>
15. Projects related to an economy working for the people: Creative Lenses. Musica Femina [online]. In: *Culture and creativity* [site]. [accesat 10 oct. 2023]. Disponibil: <https://culture.ec.europa.eu/sv/creative-europe/projects/priorities-2019-2024/economy-for-people>
16. Digital stories of small historic towns project. Related priority: A Europe fit for the digital age [online]. In: *Culture and creativity*: [site]. [accesat 20 oct. 2023]. Disponibil: <https://culture.ec.europa.eu/sv/creative-europe/projects/priorities-2019-2024/digital-europe/digital-stories>
17. Digital natives project [online]. In: *Culture and creativity*: [site]. [accesat 20 oct. 2023]. Disponibil: <https://culture.ec.europa.eu/sv/creative-europe/projects/priorities-2019-2024/digital-europe/digital-natives-project>
18. World Cinema Fund Europe [online]. In: *Culture and creativity*: [site]. [accesat 25 oct. 2023]. Disponibil: <https://culture.ec.europa.eu/sv/creative-europe/projects/priorities-2019-2024/europe-in-the-world/world-cinema-fund-europe?>
19. Projects list: [by the European Commission under the Creative Europe programme]: In: *Culture and creativity*: [site]. [accesat 15 noiem. 2023]. Disponibil: <https://culture.ec.europa.eu/sv/creative-europe/projects/projects-lists>
20. FARINHA, C. Dezvoltarea sectoarelor culturale și creative în Republica Moldova. In: *Cultura și creativitate*: [site]. 2018. [accesat 11 oct. 2023]. Disponibil: <https://www.culturepartnership.eu/ro/article/creative-industries-study-for-moldova>